

Kultursyn og forvaltningspraksis

af Sune Hougesen Watkins

Hvor den stringente lovgivning kan fastlåse forvaltningen og medføre automatiseringer og argumentationer funderet i den tid, lovdelen er fremkommet, kan en bevidsthedsgørelse af kulturoptik skabe mere fleksibilitet og åbne op for en mere fremadrettet forvaltningspraksis. I kulturforvaltningen er det vigtigt at være bevidst om kulturbegrebet, da kultur rummer mange konnotationer, og feltet har berøring med alle aspekter af samfundet. Dette stiller store krav til måden at udtrykke sig i de sammenhænge, hvor kultur indgår, og være sit kultursyn bevidst. Bevidsthedsgørelsen af kultursyn nødvendiggør et indblik i kulturbegrebets mange facetter, men vil åbne op for en deskriptiv og inkluderende forståelse af kultur. Kulturforståelsen og bevidstheden om kultursyn vil udfordre forvaltningspraksis og den bagvedliggende lovgivning. For arkæologien er udfordringen at skabe eller fastholde samfundsrelevans og nedbryde distanceringen mellem det, der var engang, og samtiden hvori arkæologien agerer.

Lovgivningen sætter rammen for den forvaltningsmæssige praksis, og praksis afspejler lovens tradition, politiske strømninger og bevidstheden om kultursyn. Den gældende museumslov har reminiscenser tilbage til slutningen af 1800-tallet med antikvariske og nationale forudsætninger; hoveddelen af lovkomplekset har rod i modernismens repræsentationsparadigme, hvor blandt andet de store fortællinger, samfundstanken (the social) og lovmæssighederne er i højsæde. Med lovrevisionen og ”den nye museumslov” effektueret i 2002 kom bæredygtighedsprincippet, vidensproduktion, community-tanken og andre senere postmoderne strømninger ind i lovgivningen.

I 2008 udgav Bernard Erik Jensen bogen ”Kulturarv – et identitetspolitiske konfliktfelt”, hvor han belyser kultur(arv) med fokus på kulturforvaltningens politiske dimension og fremhæver, at kulturforvaltning og kulturpolitik er identitetspolitik. At identitet og identitetspolitiske elementer berører arbejdet med kultur, er jeg ikke uenig i, men kultur er et komplekst begreb, der rummer mange konnotationer, hvilket også fremgår hos B.E. Jensen. I stedet for at kalde kulturforvaltning for identitetsforvaltning, vil jeg pege på bevidsthedsgørelse af kulturbegrebet og italesættelsen af kultursyn, som det helt centrale for at skabe fleksibilitet i forvaltningen. Kun derved kan man åbne op for en mere fremadrettet forvaltningspraksis, der vil kunne håndtere de kompleksiteter kulturforvaltning rummer, her iblandt de identitetspolitiske stridsspørgsmål, som B.E. Jensen opstiller.

Begrebet kultursyn vil i det følgende beskrive fire overordnede optikker, der indfanger kulturbegrebets kompleksitet efter tendenser i brugen af begrebet kultur. Optikkerne fungerer på et helt overordnet og generaliseret niveau, der dækker over kompleksiteter og forgreninger, der er karakteriserende for den enkelte optik. De fire optikker er delvis sammenfaldende, og forekommer både sidestillet og uafhængigt af hinanden ved brugen af begrebet kultur.

Kulturbegrebet i bevægelse

De første to optiker er opfattelsen af kultur som kernen af en helhed og opfattelsen af kultur som skallen omkring en helhed. Begge optiker har rod i essentialismen, hvor kultur opfattes hierarkisk og referer til tanken om de store fortællinger og lovmæssigheder. Kultur som kernen af eller skallen omkring helheden spiller en stadig mindre rolle i kulturteoretiske sammenhænge, jo nærmere vi kommer det postmoderne samfund. Dette skyldes ikke mindst kulturdebatten i 1960’erne og igen op gennem 1990’erne.

Bevægelsen i kulturbegrebet med 1960’ernes kulturdebat, der udspillede sig i forholdet mellem finkultur og massekultur, er en bevægelse mellem kulturbegreber. Johan Fjord Jensen (1988) karakteriserer det som det snævre og det brede kulturbegreb. Med det snævre kulturbegreb får kultur nærmest betydning af dannelse, hvor kultur opfattes som smag, finkultur eller interesse. Kultur er i dette perspektiv den værdi, vi spontant tillægger de aktiviteter, vi

karakteriserer igennem begrebet kultur. Kultur bliver til noget man har/ikke har, og på den måde noget, der tilegnes, dyrkes, overværes og produceres. Ved at optage aktiviteterne i sig selv, bliver man kulturel, får kultur eller bliver ”kultiveret”. I det snævre perspektiv af kultur ligger også erkendelsen af begrænsningerne i denne kulturforståelse. Erkendelsen synliggør spaltningen mellem finkultur og massekultur, og samtidig erkendelsen af kulturbegrebets dobbelthed. Dermed er vi tilbage ved 1960’ernes kulturdebat. Kulturbegrebet blev udvidet med kulturdebatten, men kultur forblev en adskilt aktivitetsform, ofte knyttet til fritiden. Kultur forblev en del af helheden og noget man har/ikke har. Hermed har vi altså fat på optikken, hvor mediernes og til dels den forvaltningsmæssige kulturforståelse skinner igennem. Det er optikken, hvor kultur er en del af helheden.

Optikken, hvor kultur opfattes som en del af helheden, ses tydeligst gennem opbygningen af nyheder, aviser og dagblade i sektioner, hvor kultur som en del af helheden behandles selvstændigt og særskilt fra resten. Typisk er der en sektion for indland og en udlandssektion. Her er også sektioner, der dækker sport, bolig, biler og kultur hver for sig. Kultur er altså en egenart, som behandles på sine egne præmisser uden sondring til helhedens andre dele, som ligeledes behandles selvstændigt og på egne præmisser. Bladrer vi så kultursektionen igennem finder vi kultur repræsenteret ved den finkulturelle sfære suppleret med indslag fra massekulturen.

Modsætningen til opfattelsen af kultur som en del af helheden, er opfattelsen af kultur som det hele, forstået på den måde, at kultur er i alt. Kultur i denne optik er ligestillet med alle andre elementer, som indgår i helheden. Kultur vil derfor optræde i alt og være en del af alt, som en ligeværdig faktor med resten af helheden og helhedens elementer. Herved kommer en bredere kulturforståelse ind, hvor vi forstår kultur som totalitet. Det er eksempelvis opfattelsen af kultur som det hele og totalitetstanken, der gives udtryk for, når vi taler om ”organisationskultur”, ”arbejderkultur”, ”børne- og ungdomskultur”, ”folkekultur” eller mere globale kulturer som eksempelvis den japanske ungdomskultur ”Otaku”. Vi opfatter ikke alene de interesser, hver enkelt gruppe har, og de handlinger som udfoldes gennem kulturprodukterne, det de tilegner sig eller

selv skaber. Vi tænker i stedet på helheden i de liv og vaner, som vi opfatter gennem kulturbegrebet. Vi forstår på den måde totaliteten differentielt, som det sæt af mønstre der gør det muligt at se gruppernes og individernes kultur som helheder, forskellige fra andre helheder. Kultur bliver til noget alle er en del af, og man indgår med sine interesser i en eller flere kulturer. I modsætning til den snævre og den udvidede kulturopfattelse, hvor kultur er noget man har/ikke har, er kultur i den brede opfattelse noget man bevidst eller ubevidst indgår i, det er noget man er. Hans Fink (1988) karakteriserer den brede anvendelse af kultur, som noget der medtager alt, eller så godt som alt, menneskeskabt og menneskespecifikt af betydning for en måde at leve på. Det differentielle ved totalitetsforståelsen af den brede kulturforståelse er den del af begrebshistorien, der knyttes til det relativistiske kulturbegreb. Norbert Elias (1936/1969) forbinder det med romantikken og Herders ”Volkgeist”, og Zigmund Baumann (1973/1999) forbinder denne del af kulturbegrebets historie med perioden, hvor man taler om en og flere kulturer og som en sidestilling af kultur overfor kultur. Hermed er ethnos inde i kulturforståelsen. Kultur bliver identisk med forskelle mellem mennesker, der repræsenterer specialer. Udgangspunktet for de enkelte mennesker er nok fælles, men udviklingen og målet er forskellige. Ved den differentielle tænkning bliver hver kultur unik og kulturer derfor usammenlignelige, hvilket fremmer det særegne. Kultur er her normativt og uden en deskriptiv inkluderende kulturforståelse. Der tilkobles ved dette et særligt erindringsfællesskab gennem henvisningen til kultur i bestemt entalsform (en kultur, kulturen). Denne form for henvisning til kultur er udpræget i politiske og til dels forvaltningsmæssige og faglige sammenhænge (Jensen 2008), hvor budskab, projekt eller empiri gøres unikt og særegent.

Bevidsthedsgørelse

Når kultur behandles, forvaltes eller formidles, kan det ske med kultur i bestemt entalsform, i ubestemt flertal (kultur, kulturer) eller, som det ofte sker, i et mismask mellem formerne. Semantisk og begrebsmæssigt har det en række tilsigtede og utilsigtede konsekvenser. På et vist niveau erkendes disse forskellige sider af kultur, men generelt mener jeg ikke, at der eksplicit skelnes nok mellem, om det er det ene eller det andet kultursyn, der repræsenteres. Kultur

behandles, forvaltes og formidles selvforstående, hvor aktørers kulturforståelse bevidst eller ubevidst er implicit, hvilket antyder en manglende bevidsthedsgørelse af kulturbegrebet. Og det er netop her stridsspørgsmålet om identitet og identitetspolitik opstår. I den politiske diskurs vil kultur nok vedblive at være udpræget normativt, men i forvaltningsmæssige og fagprægede sammenhænge, kan italesættelse af kultursyn og kulturbegrebet gøres aktivt, ved at være bevidst om netop kultursyn, kulturbegrebets kompleksitet og de konsekvenser bevidsthedsgørelse medfører. Det vil skærpe eller præcisere brugen af kultur og de implicite konnotationer, kulturbegrebet indeholder. Det vil også have en afsmittende effekt på den administrative praksis, medfører kritisk stillingtagen både til hidtidig praksis, og påvirke de fremadrettede forudsætninger et udviklende samfund stiller til den administrative praksis. Bevidsthedsgørelse af kultursyn kan være årsag til en lovrevision. Dette kan forekomme, hvis bevidsthedsgørelse resulterer i et pludseligt skifte i kultursyn, hvorved lovens forudsætning ændres, så gældende lov ikke længere er hensigtsmæssig eller tilstrækkelig. Mere effektiv er bevidsthedsgørelse af kultursyn i den daglige forvaltning, hvor det ikke direkte er loven, men den administrative praksis, der bevæges i takt med nye situationer og nye opfattelser. På dette niveau vil bevægelsen være konstant og påvirke både den tidsmæssige som bevidsthedsmæssige udvikling. Denne udvikling vil være holdt i skak af retsgrundlaget (hjemlen i forvaltningen), men samtidig udfordre lovteksten og føre til reguleringer og egentlige lovrevisioner. Bevidsthedsgørelse af kultur-

forståelsen kan åbne op for differentieringer, der bedre kan rumme og tage hånd om ændrede forudsætninger.

For at komme det sidste skridt ud af den faglige eller forvaltningsmæssige diskurs, går det ikke at forstå kultur som en del af det hele, som noget man har/ikke har. Det går heller ikke at forstå kultur som et hele, som noget man er. Begge forståelser skaber udelukkelse. Derimod skal vi have fat i kulturbegrebets kompleksitet og erkende, at kultur ikke er noget man har/ikke har, kultur er heller ikke noget man er. Mennesker lever i en/flere kultur(er), men er også grundlæggende præget af de(n) kultur(er), hvori de lever og virker, hvormed de også selv bliver kultur (Jensen 2008). Kulturbegrebet refererer til al den kultur, som en person eller gruppe har overtaget fra andre personer eller grupper. Kultur er således både/og. Mere arkæologisk kan det sammenlignes med forståelsen af begrebet arkæologi, hvor vi som arkæologer har for vane at tænke forhistorisk, historisk eller i et mindre omfang på nyere tid. Det handler ofte om det oprindelige, originalitet og intention. Men ved at omfavne og italesætte kompleksiteten af såvel kulturbegrebet og det arkæologiske begreb, kan der skabes plads til eksempelvis industriel arkæologi, samtidsarkæologi eller graffitiarkæologi. Vi kan blandt andet inddrage samtidsrelationer, baggrundsstøj og utilsigtede konsekvenser og skabe forståelse og samtidsrelevans. For at kunne omfavne kompleksiteten, skal begrebet være deskriptivt og inkluderende, hvilket skaber et behov for en kritisk stillingtagen til den kartesianske model af tænkning

Forfatteren kan kontaktes på:

sughwa@kulturarv.dk

Litteratur:

Fink, H. 1988

Et hyperkomplekst begreb. Kultur, kulturbegreb og Kulturrelativisme 1.

I H. Hauge og H. Horsbøl (red.) *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Århus Universitetsforlag.

Jensen, J. Fjord 1988

Det dobbelte kulturbegreb.

I H. Hauge og H. Horsbøl (red.) *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Århus Universitetsforlag.

Baumann, Z. 1973/1999

Culture as Praxis.

New edition. Sage, London.

Norbert, E. 1936/1969

Über den Prozeß der Zivilisation.

Bd. 1. Suhrkamp Verlag.

Hall, S. 1980/1995

Cultural Studies – two paradigms.

I J. Munns og G. Rajan (red.) *A Cultural Studies Reader – History, Theory, Practice*. Longman, London.

Jensen, B. E. 2008

Kulturarv – et identitetspolitisk konfliktfelt.

Gads Forlag.